

TRANZICIJSKI PROCES I PRISTUPANJE BOSNE I HERCEGOVINE U EUROPSKU UNIJU

Alisa Salkić MA, e- mail: alisa.salkic@gmail.com

Prof.dr.sc. Rajko Kasagić, e- mail: prof.rajko.kasagic@gmail.com

Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Položaj Bosne i Hercegovine u procesu tranzicije radi učlanjenja u Europsku uniju je specifičan. Sve i da nije njezina privreda ratom razorena, ona se po okončanju tog stanja našla u nezahvalnom položaju sa izgubljenim tržištem u izvođenju građevinskih radova, turističkim uslugama, kooperativne saradnje u metalnoj industriji, long poslovi u tekstilnoj industriji i industriji obuće, sa radnim navikama socijalističkog samoupravnog društva. Prilagođavanje privrede tržišnim zakonima, odnosno borbi na tržištu sa istaknutom konkurencijom privrednika drugih zemalja je dug proces. Stoga su neefikasna preduzeća sa tržišta uklonjena što je izazvalo porast stope nezaposlenosti. U procesu tranzicije BiH ulaže određene napore na harmonizaciji pravnih akata sa pravom Europske unije kojim se obezbjeđuje sloboda kretanja kapitala, radne snage, otvoreno tržište, zaštita autorskih prava, jedinstvena spoljna politika, sudska saradnja na suzbijanju korupcije i drugih kriminalnih radnji. Sa općeg društvenog stanovišta prednost ulaska u članstvo EU leži u političkim razlozima stvaranja uslova za efikasno funkcionisanje države i bezbjednosnim razlozima. Uže stanovište je ekonomskog karaktera, odnosno otvaranje tržišta, proširivanje i produbljavanje ekonomske saradnje čime se otvaraju nova radna mjesta i povećava standard građana. Obezbeđuje se razvoj savremene tehnologije i znanja.

Ipak, ulaskom u EU nastaju novi troškovi transferom finansijskih sredstava u zajednički budžet.

Ključne riječi: tranzicija, Europska unija, ekonomija, tržišna privreda, stabilizacija i pridruživanje

TRANSITION PROCESS AND THE ACCESSION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA TO THE EUROPEAN UNION

Abstract: The position of Bosnia and Herzegovina in the transition process in order to become a member of the European Union is specific. Even if it's not her war-torn economy, at the end of that situation found itself in thankless position of the lost market in construction works, tourist services, cooperative cooperation in the metal industry, long jobs in the textile and footwear industry, with the working habits of the socialist self society. Adjustment of the economy to market laws, or fighting in the market competition with prominent businessmen of other countries is a long process. Therefore, inefficient enterprises has been removed from the market which caused a rise in the unemployment rate. In the process of transition Bosnia and Herzegovina enter certain efforts to harmonize legal acts with the EU law that ensures free movement of capital, labor, open market, copyright protection, a single foreign policy, judicial cooperation in suppression of corruption and other criminal activities. From the general social standpoint advantage of EU membership lies in the political reasons for the creation of conditions for effective functioning of the state and security reasons. Rope standpoint is of an economic nature, regarding opening of the market, expanding and deepening economic cooperation, which will create new jobs and increase the standard of living. It ensures the development of modern technology and knowledge. However, joining the EU leads to new costs by transferring of financial resources to the joint budget.

Keywords: transition, European Union, economy, market economy, stabilization and association

Uvod

Bosna i Hercegovina kao jedna od država Zapadnog Balkana, zainteresovana za pristup članstvu Europske Unije, ima specifičnu strukturu problema procesa tranzicije. Bosna i Hercegovina je imala najlošiju polaznu osnovu da putem tranzicije krene u pravcu dostizanja demokratije i tržišne ekonomije. U višenacionalnoj BiH aprila 1992. god. izbio je rat, koji je već trajao na prostorima bivše države Jugoslavije (Slovenija, Hrvatska).

Događaji na prostorima bivše SFR Jugoslavije nisu mogli ostati neopaženi i ostavljeni unutrašnjim odnosima, jer je na Balkanu unutrašnje konfrontiranje interes svjetskih činilaca. Balkan dobija posebnu ulogu u svijetu, ali i u Europi, odnosno Europskoj uniji kao pokazatelj, ali i okidač europske krize. To je razlog angažovanja Europske unije u rješavanju spora na prostorima Jugoslavije i Bosne i Hercegovine. Pod snažnim uticajem spoljnih faktora „jugoslovenska kriza“, u ljeto 1991. god. postaje tema europskih i svjetskih političkih faktora. Održan je sastanak na Brionima između predstavnika Europske unije koji su djelovali uz puno ovlaštenje Organizacije europske bezbjednosti i saradnje (OEBS). Osnovane su ad hoc institucije, među kojima treba istaknuti: Konferenciju za Jugoslaviju, koja je započela rad u Hagu, nastavila na Brionima, Londonu i Ženevi, a zatim Krivični sud za Jugoslaviju koji je Savjet Ujedinjenih nacija osnovao, a Generalna skupština izvršila izbor sudija.

Značajniji utjecaj zapadnih zemalja i jača njihova intervencija dovela je zaraćene strane za pregovarački sto novembra 1995. god. Mirovni sporazum je potpisan 14. decembra 1995. godine i ustoličio BiH kao posebnu državu sa ostavljenim društvenim, socijalnim, ekonomskim i emotivnim problemima. Stanje u BiH nije nastavljeno oružjem, koje je Haintinkton opisao kao „Sukob civilizacija“, a američka naučnica Dajana Džonston iz Mičigena, ratno stanje u BiH je opisala u knjizi „Suludi krstaši“.

Mirovnim sporazumom predviđena izgradnja zajedničke države BiH i dalje odslikava jaz koji postoji između etničkih grupa, posebno u Republici Srpskoj, gdje uglavnom žive Srbi, kao i u Federaciji BiH, koju uglavnom naseljavaju Bošnjaci i Hrvati, pri čemu ova dva entiteta uveliko samostalno vladaju.

Savjet ministara, koji figurira kao Vlada, i Parlament BiH, imaju slabu moć o oblasti efikasnog izvršavanja funkcija vlasti²⁹⁹. Neophodnost za funkcionisanje državne vlasti je u političkom djelovanju sa kojim bi se mogli identifikovati svi stanovnici u BiH, čime bi se prevazišle nacionalno-religijske osobenosti etničkih grupa i njihovih političkih stranaka, a na površinu izbacili ekonomski interesi. Uspješna tranzicija može da se promoviše samo uspješnim propagandno naučnim konceptom.

1. Ekonomsko stanje u BiH

Izbjegavanje usporenog procesa tranzicije BiH i ulazak u europsku integraciju je uspostavljanje stabilnog odnosa valute u BiH, uvođenjem konvertibilne marke (KM), koja je imala stabilan kurs prema DEM 1:1, prema tome i sa eurom. Time je izbjegnuta velika

²⁹⁹ Petritsch, W., (2001), Bosna i Hercegovina poslije Dejtona, Imali mir šansu?, Klagenfurt/Celovec, Wien, Ljubljana, Tuzla, Sarajevo, str. 55-58.

inflacija³⁰⁰. Ovaj korak može se ocijeniti kao mjera za zaštitu tržišta i socijalne pravde čime se smanjuje mogućnost za ostvarivanje dobiti na osnovu špekulacije, kao i sticanje prednosti na osnovu vlasništva vrijednosti predmetnih dobiti³⁰¹.

Neefikasna preduzeća, prelaskom na tržišnu ekonomiju, morala su biti uklonjeni iz procesa rada i proizvodnje u sticanju društvenog bruto proizvoda radi revitalizacije bosanskohercegovačke privrede i postignutog napretka u primjeni novih zakona. Uklanjanje takvih preduzeća iz procesa rada ima negativan imidž, jer ono izaziva veliku nezaposlenost i znatno osiromašenje radnika. Neizbježna nezaposlenost bila je pooštrena velikom nezainteresovanošću javnosti izazvane tranzicionim šokom. Nezaposlenost smanjuje obim proizvodnje što refleksno utiče na smanjenje potrošnje, uplatu u državne fondove i fondove u rješavanje socijalnih problema. Kratkoročno su te pojave utjecale na prijeteću inflaciju uslovljene tranzicijom, koja je ubrzo prevaziđena. Ekonomsko propadanje vrijednosti kapitala, povezano je sa većom razlikom u umanjenju prihoda i rastućim izdacima zbog zahtjeva fondova za socijalnu zaštitu, pogotovo za isplatu invalidnina učesnicima rata i povećani broj penzionera u odnosu na broj zaposlenih³⁰².

U okviru makroekonomske stabilizacije procesa tranzicije rješavaju se pitanja otvaranja novih radnih mjesta, prema tržišnim uslovima, kao i zadržavanje stabilne novčane vrijednosti. Prelaskom sa centralne planske na tržišnu ekonomiju povezano je i razdvajanje tržišne alokacije od socijalnopolitičkog transfera. Pošto je socijalna zaštita pod okriljem države, skinuta sa preduzeća zapošljavanjem radi socijalnog mira, potrebno je izgraditi potpuno novi sistem socijalne zaštite koji pogoduje tržištu u skladu sa standardima Europske unije³⁰³, odnosno prilagođavanjem potrošnje u socijalnom sektoru potrebama najugroženijih i smanjenju izdataka za plate³⁰⁴.

Nagle promjene usljed prelaska sa planske na tržišnu privredu, promjena izvora fondova socijalne politike bitno utiče na spretnost vlade za proces tranzicije. Strategija prilagođavanja posljedicama nastalim usljed manjkavog transfera finansija, može utjecati na nastajanje sive ekonomije i kriminalnih radnji, što podriva povjerenje u državu i uređenje tržišne ekonomije, jer dovodi do naglog materijalnog bogaćenja malog broja građana i gubitnika širokih masa³⁰⁵. Tržišna ekonomija je „jedna arena slobodne razmjene i slobodne saradnje“³⁰⁶. Tržišna ekonomija je najproduktivnije ekonomsko uređenje, mada u zemljama tranzicije teško prihvatljivo zbog neprilagođenost privrednih društava, stečenim radnim navikama rada u planskoj privredi. Stečene navike, zastarjela radna mjesta sa lošim tehnološkim procesom, pad prihoda u industriji, garantovanje zaposlenosti u takvoj industriji, blokiraju procese na tržištu koji vode ka prilagođavanju. Sve su to paradoksi tržišne ekonomije koji imaju znatan utjecaj

³⁰⁰ Dnevna inflacija u Republici Srpskoj bila je 75%, sa rokom plaćanja poreza i doprinosa 15 dana poslije izvršene transakcije i naplate potraživanja. Takva inflacija je uzrokovala trošenje supstance. Realno sredstvo plaćanja bila je DEM, a porezi i doprinosi su plaćani u RS dinarima.

³⁰¹ Sticanje enormne dobiti koja se ostvaruje na osnovu pravno dozvoljene inflacije je zakonito, ali je suprotno moralnim normama jer je to prelijevanje kapitala sa društvene zajednice u korist pojedinaca.

³⁰² Aslund, A., (2002), Izgradnja kapitalizma, Tranzicija nekadašnjeg sovjetskog bloka, Cambridge, str. 342-345. Podaci se mogu koristiti kao uporedni podaci u tranziciji BiH.

³⁰³ Engleska, kao članica Europske unije, nije prihvatila socijalnu politiku koju vode ostale članice, imigraciju i euro kao zajedničku valutu. Socijalna politika se vodi sredstvima iz sasvim drugih izvora - dio iz sredstava igara na sreću, zajedničku valutu nije prihvatila zbog njezine pripadnosti Zajednici komonvelta.

³⁰⁴ Preporuka Svjetske banke objavljena u časopisu „Business“ br. 121. str. 8, od 2011.

³⁰⁵ Helmut B., Špirić, N., (2006), Sistem socijalne zaštite: historija iskustva, preporuke, Wieden, Regensburg

³⁰⁶ Vanberg, V., (2005), Paradoks tržišne ekonomije (zapisi o pitanjima uređenja ekonomije knjiga 28), Stuttgart, str. 53.

na društveni bruto produkt. Bosna i Hercegovina je 2010. godine ostvarila 24,879 miliona KM BDP, 2011 BDP je iznosio 25,772 miliona KM, što je po glavi stanovnika iznosilo 4.314 dolara ili 3.258 evra. Godine 2012. BDP iznosi 25,734 miliona KM, 2013. godine 26,282 miliona KM i 2014. godine 28,198 miliona KM.

Izdvajanje za finansiranje javnih dugova je iznosilo: 2010. godine – 300,8 miliona KM od čega 211,3 KM za glavni dug, a 89,5 za otplatu kamata; u 2012 godini izdvojeno je 406 miliona KM; 2013 ukupno 577 miliona, a 2014 godine – 555 miliona KM. Učešće poljoprivrede u BDP iznosi oko 10%, industrija sa 29,3%, dok u Europskoj uniji poljoprivreda učestvuje sa 25% u DBP, a industrijska proizvodnja sa 50%. Pokrivenost izvoza uvozom u BiH je oko 55%.

Revidirane projekcije MMF govore o stopi ekonomskog rasta te o smanjenju stranih ulaganja dok su optimističke prognoze o povećanju javnih ulaganja za oko 12%.

2. Uslovi ulaska u Europsku uniju

Proces europske integracije može se posmatrati kao mogućnost da država ostvari svoju viziju razvoja i brže prođe kroz određene faze ekonomskog rasta. Za zemlje Zapadnog Balkana ovaj proces je vrlo koristan model i plan za sprovođenje neophodnih reformi cijelog društva, uključujući i ekonomiju. Uslovi učlanjenja u Europsku uniju utvrđeni su kopenhaskim kriterijumima³⁰⁷. Proces integracije u najvišoj mjeri zavisi upravo od ispunjavanja ekonomskih uslova i kriterijuma za članstvo³⁰⁸.

Ulazak nove članice u Europsku uniju uslovljeno je prihvatanjem načela na kojima se zasnivaju ekonomski temelji jedinstvenog (unutrašnjeg) tržišta, a to su: sloboda kretanja; sloboda osnivanja preduzeća; funkcionisanje privrednih tokova jedinstvenog tržišta; sloboda prometa robe; sloboda vršenja usluga, zaštita intelektualne svojine. Ova načela uspostavljaju jedinstvene uslove učvršćivanja i funkcionisanja jedinstvenog tržišta. Dakle, ona su pravnoekonomskog značaja. Načela su osnov na kojima se uspostavlja ekonomska integracija i cjelokupni budući razvoj Europske unije. Kako obezbjediti primjenu načela slobode kretanja kapitala, koje je fundament ostalim načelima, pitanje je koje se postavlja od potpisivanja Ugovora o osnivanju Europske ekonomske zajednice, tim prije ako se ima u vidu da Osnivački ugovor nije razradio njegovu sadržinu³⁰⁹. Sloboda kretanja kapitala, pa i radnika, nije se postavljalo prilikom usvajanja Osnivačkog ugovora u Rimu od 1958. god. jer su ga usvojile zemlje sa približno jednakim stepenom privrednog i društvenog razvoja (Italija, Francuska, Luksemburg, Belgija, Holandija i Njemačka).

³⁰⁷ Kopenhaski kriterijumi usvojeni su 1993. godine na samitu u Kopenhagu koji obuhvataju politički, ekonomski i pravni kriterijum. Na samitu održanom 1995. god u Madridu, ovim kriterijumima dodat je i tzv. administrativni kriterijum.

³⁰⁸ Uslove koje zemlje u tranziciju moraju da ispunjavaju su: slobodan promet robe; sloboda kretanje; slobodan promet usluga; slobodan promet kapitala; preduzetničko pravo; jednakost u konkurenciji privrednika; poljoprivreda; regionalna politika; ribarstvo; saobraćaj; poreska politika; razvoj malih i srednjih preduzeća; ekonomska i monetarna unija; statistika; zapošljavanje; energetika; industrijska politika; nauka i istraživanje; obrazovanje i školstvo; telekomunikacije; kultura i audovizalni mediji; životna sredina; zaštita potrošača; pravosuđe i unutrašnja politika; carinska unija; spoljnopolitički odnosi; zajednička spoljna i bezbjednosna politika; finansijska kontrola; finansije i budžet; funkcionisanje institucija. Više o tome: Kasagić, R., (2005), Pravo Europske unije, Banja Luka, str. 138-143.

³⁰⁹ Vidi drugi dio, glava I, članovi 30-36 Osnivačkog ugovora.

Sloboda kretanja lica u kontestu jedinstvenog tržišta predstavlja neophodni uslov za slobodu prometa, osnivanje i razvijanje proizvodnih ili uslužnih djelatnosti prema nahodanju poslovnih ljudi, odnosno slobodu kretanja kapitala³¹⁰. Ugovorom o osnivanju i sekundarnim propisima ograničenja kretanja su u personalnom i funkcionalnom pogledu. U personalnom pogledu sloboda kretanja se odnosi na radnike, samozaposlena lica i davaoce usluga. U funkcionalnom smislu sloboda kretanja se odnosi na ostvarivanje ekonomske svrhe, ali i na turističke³¹¹. Sloboda kretanja radne snage, nediskriminacije u zapošljavanju i plaćanjima za rad zahtijeva unifikaciju i harmonizaciju odgovarajućih nacionalnih propisa.

Sloboda kretanja državljana drugih država članica Unije mogu se ograničiti razlozima javnog poretka, javne sigurnosti, javnog zdravlja. Posebna je uloga Europske unije na aktivnostima očuvanja zdravlja jer je odigrala ključnu ulogu u pregovorima u Kjotu 1997. god. o sporazumu o smanjenju emisije ugljendioksida i drugih gasova koji proizvode efektat staklene bašte.

Sloboda kretanja kapitala podrazumijeva neograničenu konkurenciju među privrednicima na određenom tržišnom prostoru pod istim tržišnim uslovima. Naravno, time se ukidaju sve carine, kao zaštitne mjere privrednih subjekata, za sve članice Unije. Ugovorom o osnivanju dati su osnovni elementi o slobodi kretanja kapitala, zbog čega je Sud pravde Europske unije pravičnim jezikom utvrdio načelo slobode kretanja kapitala, mada je odredbama prve glave Osnivačkog ugovora utvrđeno da se ovo načelo ostvaruje preko carinske unije i zabrane kvantitativnih ograničenja. Zato je Savjet donio više uputstava o liberalizaciji kretanja kapitala, kao implementirajući akti sekundarnog karaktera³¹².

Svjetska banka sugerise u planiranju budžeta i potrebu davanja uslova za konkurentnosti u BiH ekonomije, prvenstveno poslovnog ambijenta, koji je na niskom nivou u Europi, a zatim rasterećenje kompanija od suvišnog nameta te preusmjeravanje fokusa javne potrošnje sa tekućih izdataka na investicije.

Sloboda kretanja kapitala ne može biti na štetu druge države članice, kao što je ugrožavanje njene likvidnosti uzimanjem zajmova na tržištu kapitala radi finansiranja javnih rashoda ili rashoda lokalnih regionalnih zajednica, ili ugrožavanja funkcionisanja domaćeg tržišta kapitala.

Sloboda prometa robe predstavlja „srce zajedničkog tržišta“. Određena je preko carinske unije i zabrane kvantitativnih ograničenja. Carinska unija podrazumijeva ukidanje svih carina između država članica i uvođenje zajedničke carinske tarife prema trećim državama. Mjere rezervi dozvoljene su samo pod uslovom da se njihovom primjenom jednako štite domaći i uvezani proizvodi. One su privremenog karaktera i mogu se primijeniti samo u donošenju odgovarajućih mjera harmonizacije o uklanjanju prepreka pri primjeni načela slobode kretanja kapitala.

³¹⁰ Pravni osnov slobode kretanja lica nalazi se u članu 3 t. C Ugovora o osnivanju Europske ekonomske zajednice, kojim je propisano „uklanjanje prepreka slobode kretanja ljudi, usluga i kapitala između država članica“, kao i odredba člana 7 Ugovora kojim je zabranjena svaka diskriminacija po osnovu državnosti u oblasti primjene Ugovora.

³¹¹ Savjet Europske unije ovlašten je da, na prijedlog Komisije u saradnji sa parlamentom nakon pribavljenog mišljenja Ekonomskog i socijalnog komiteta, donosi uputstva i pravila koja će sadržati potrebne mjere za postepeno ostvarivanje slobode kretanja radne snage. Na osnovu ovog ovlaštenja Komisija i Savjet su donijeli niz pravila i uputstava kao izvora sekundarnog zakonodavstva.

³¹² Prvo uputstvo od 11. maja 1960. JO 1960/921; drugo uputstva 63/21 od 18. decembra 1962 i dr.

Sloboda vršenja usluga podrazumijeva ulazak na teritorij druge države članice, te stalno ili privremeno pružanje usluga, bez bilo kakve zabrane i ograničenja na osnovu unutrašnjeg zakonodavstva ili administrativne prakse, pod istim uslovima kao i domaća lica, ako se time ne krše odredbe prava nastanjivanja. Slobodu vršenja usluga uživaju kako lica tako i kompanije, odnosno firme koje su osnovane prema propisima jedne od država članice i koje imaju svoje registrovano sjedište, glavnu upravu i glavno mjesto poslovanja u unutrašnjem tržištu Unije.

3. Bosna i Hercegovina na putu ka Europskoj uniji

Bosna i Hercegovina je, u poređenju sa drugim državama Zapadnog Balkana, ostvarila najmanji napredak u procesu približavanja Europskoj uniji. Izrada Studije izvodljivosti za otpočinjanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju je započeta marta 2003. godine. U novembru iste godine Europska komisija je usvojila ocjenu Studije izvodljivosti. Studija je odredila 16 prioritetnih oblasti u kojima je potrebno ostvariti napredak da bi Europska komisija mogla preporučiti Savjetu EU otvaranje pregovora sa Bosnom i Hercegovinom o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju. Pregovori su otvoreni 25. novembra 2005. godine. Tehnički dio pregovora je završen u novembru 2006. godine. Sporazum je parafiran 4. decembra 2007. godine, a potpisan 16. juna 2008. u Luksemburgu. Do okončanja procesa kojim će se omogućiti da Sporazum stupi na snagu, od 1. jula 2008. godine se primjenjuje prelazni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima. Europski parlament je podržao Sporazum, na zasjedanju 20. – 23. oktobra 2008. u Strazburu, te pozvao države članice da ga ratifikuju. Sve članice Unije su Sporazum ratifikovale, a posljednja članica koja je Sporazum ratifikovala 10. februara 2011., je Francuska. Ipak Sporazum nije stupio na snagu, jer je završetak kompletnog postupka uslovljen rješavanjem pitanja po sudskoj odluci „Sejdić i Finci“³¹³.

Prema Izvještaju o napretku iz 2012. godine u većini oblasti Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničeni napredak, a suštinske reforme su izostale. Potrebno je riješiti pitanje korupcije i organizovanog kriminala, neefikasnosti rada administracije, unutrašnje političko previranje, vladavina prava, slabe demokratske institucije³¹⁴.

Sa ekonomskog stanovišta privrednici BiH moraju da se uključe u tržišnu konkurenciju sa članicama Europske unije i da ostvare konkurentnu proizvodnju materijalnih dobara i vršenje usluga. U izvještaju Europska komisija navodi da slabiji kvalitet budžetskih procesa šteti vođenju ekonomske politike, mada je finsnsijska i monetarna stabilnost očuvana. Spoljni deficit je u porastu. Ekonomski oporavak koji je zabilježen 2011. je zaustavljen 2012. godine. Uslovi na tržištu radne snage su i dalje slabi, nezaposlenost je u stalnom porastu i veoma visoka. Iako je došlo do određene fiskalne konsolidacije, kvalitet javnih finansija je ostao nizak. I pored činjenice da je omjer javnog duga i bruto društveni dohodak još uvijek relativno umjeren, isti konstantno raste, pa je ovaj trend potrebno nadzirati³¹⁵. Monetarna politika

³¹³ Spor „Sejdić i Finci“ je riješen presudom Velikog vijeća Europskog suda za ljudska prava u Strazburu.

³¹⁴ U grupu korumpiranih zemalja spadaju: Kazahstan, Tadžekistan, Moldavija, Šri Lanki, Maroko, Srbija, Alžir, BiH.

³¹⁵ BiH je ima zaduženje oko 9,4 milijarde KM u odnosu na BDP što predstavlja nisku stopu zaduženosti u odnosu na velike sile svijeta: SAD oko 18,3 biliona dolara, prate je Engleska, Njemačka, Italija. Grčka sa 340 milijardi dolara je zadužena sa 200% bruto društvenog prihoda, znatno ispod zaduživanja prethodno navedenih zemalja. U BiH je trend porasta javnog duga koji se koristi uglavnom za finansiranje javne potrošnje. Europska

Centralne banke BiH nastavlja se u okviru aranžmana Valutnog odbora, kojim je valuta BiH vezana za euro, zbog čega uživa visok nivo pouzdanosti i povjerenja.

Postojanju tržišne ekonomije odnosno funkcionisanju tržišnih mehanizama šteti javni sektor kojeg karakteriše niska efikasnost troškova i veliko uplitanje u privredu. Državni monopol ima znatan utjecaj na privredu. Bosna i Hercegovina je otvorena ekonomija, a njen najveći trgovinski partner je Europska unija.

Infrastruktura je unapređena, ali je potrebno nastaviti njenu modernizaciju. Većina komunalnih preduzeća ne primjenjuje tržišne cijene što pokazuje da je liberalizacija tržišta i dalje nedovoljna u mnogim sektorima.

Prosječna vrijednost tranzicijskih indikatora u Bosni i Hercegovini, prema metodologiji Europske banke za obnovu i razvoj, je 2,85³¹⁶.

Posljedni izvještaj MMF, od oktobra 2015. godine, je da jed Bosna i Hercegovina postigla značajan ekonomski oporavak.

Finansijske odnose BiH je uredila sa MMF čija je članica od 1995. godine, preuzimajući prava i obaveze bivše SFR Jugoslavije po alokacijskom ključu u iznosu 13,2%. Preuzeta kvota iznosi 121,2 miliona specijalnih prava vučenja, a dospjele obaveze prema MMF-u, u iznosu 25 miliona specijalnih prava vučenja izmirene su kreditom premošćenja (bridge loan) za postkonfliktne situacije odobrenim u iznosu 30 miliona specijalnih prava vučenja. Kvota je naknadno povećana 1.699,1 specijalnih prava vučenja 1998. god. Centralna banka BiH je preuzela ulogu fiskalnog agenta prema MMF-u 2002. godine od Ministarstva finansija i trezora BiH.

Izvještaju MMF o postignutom ekonomskom oporavku u BiH, te harmonizaciji pravnih propisa sa izvorima prava Europske unije nedostaje bitan element, a to je demokratsko društvo. Kontrola Međunarodne zajednice na pravni i ekonomski poredak u BiH preko Visokog predstavnika samo su potvrda da u BiH nije uspostavljeno funkcionisanje demokratskog društva.

4. Analiza stepena ispunjavanja ekonomskih kriterija i makroekonomskih trendova

Razmatrajući ispunjenost ekonomskih kriterijuma za BiH i njene susjede Zapadnog Balkana, na bazi izvještaja Europske komisije o napretku ovih zemalja za 2012. godinu, vidljivi su trendovi ključnih makroekonomskih pokazatelja u njima. U isto vrijeme oni pokazuju korelaciju između ostvarenog progressa u procesu europskih integracija, uspješnosti tranzicije i vrijednosti bruto društvenog proizvoda.

Nominalno povećanje BDP po glavi stanovnika 2001-2011 u eurima, iznosio je: u BiH -1687; u Srbiji – 2.572; u Crnoj Gori – 3.217; u Hrvatskoj – 4381. Dakle, Hrvatska je postigla najveći progres zbog čega je 2013. godine postala članica Europske unije.

komisija je Izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2012. godini saopćila Europskom parlamentu i Savjetu, 10. oktobra, 2012.

³¹⁶ Tranzicijski indikatori imaju vrijednost od 1 do 4 (4,33) gdje 1 prezentuje malu ili nikakvu promjenu od rigidne centralno planske privrede, dok ocjena 4 + (4,33) reprezentuje standard razvijene tržišne privrede.

Proces europske integracije i tranzicioni procesi su usko povezani. Naime, proces približavanja Europskoj uniji zahtijeva provođenje brojnih reformi i ubrzavanje tranzicionih napora u zemljama Zapadnog Balkana. Brzina reformi i kvalitet tranzicije u svim segmentima društva (posebno ekonomije) direktno omogućavaju i olakšavaju napredak u procesu integracije u EU. Ispunjavanje uslova za približavanje Europskoj uniji je proces tranzicije i modernizacije u zemlji. Uspjeh zemalja u procesu europskih integracija, te provedenih reformi, rezultirat će bržem rastu i većem standardu građana u zemlji koja pretenduje za članstvo u EU³¹⁷.

5. Značaj članstva u Europskoj uniji

Širi značaj učlanjenja zemalja Zapadnog Balkana leži u društveno političkim razlozima, razlozima bezbjednosti, a uža motivacija leži u ekonomskim razlozima, odnosno proširivanjem i produbljivanjem odnos ekonomske saradnje što dovodi do ubrzanog ekonomskog razvoja i unapređenja životnog standarda. Pristupanje pretpostavlja ekonomsku stabilizaciju, liberalizaciju ekonomskih tokova i strukturne promjene što izaziva troškove. Prednost je u tome što se, u procesu društvene tranzicije, mogu koristiti sredstva i sredstva Unije radi pristupanja njenom članstvu.

Po pitanju trgovinske liberalizacije najveći dio posla se mora završiti prije učlanjenja u EU. Tržište se proširuje na preko 500 miliona potrošača što neminovno dovodi do velike sektorske promjene unutar privrede zemalja pristupnica. Makroekonomska dobit je uglavnom srednjeročnog karaktera i proističe iz karaktera proširenja tržišta, a dugoročno se ostvaruje razvoj savremenih tehnologija i znanja. Stabilnost poslovnog okruženja i proširenje razvojnih mogućnosti osnov su za priliv stranih investicija, a time i povećanje zaposlenosti, standarda stanovništva, ali i tehničko-tehnoloških karakteristika privrede u cjelini. Na kreditnom rejtingu smanjuje se premija rizika, što dovodi do smanjenja troškova po osnovu plaćanja kamata prema inostranstvu. Procjenjuje se da pristupanje EU doprinosi privrednom rastu od oko 2 do 3%, a rast BDP od oko 1% doprinosi poboljšanju fiskalnog rezultata od oko 0,4%. Pristupanje Europskoj uniji proizvodi nove troškove, naročito finansijske. Pojavljuje se novi rashod u vidu transferisanja sredstava u zajednički budžet EU. Negativni efekat na budžet odražava se i na harmonizaciju visine i načina prikupljanja poreza, troškove primjene zakonodavstva EU, kao i učešće u finansiranju pojedinih programa iz strukturnog i kohezionog fonda EU.

Najvažniji gubitak prihoda u budžetu novih članica EU nastaje zbog promjene carinske politike. Pristupanje Europskoj uniji zahtijeva izmjenu carinske politike u smislu da nove članice u budžetu mogu da zadrže 25% prihoda od carine, a 75% transferisati u budžet Unije. Ukidanje carina prema zemljama članicama i usklađivanje sa carinskim sistemom EU, te

³¹⁷ U Češkoj je deceniju nakon pristupanja EU mnogo brže porastao BDP, sa 72% 1999. na 81%, prosječna stopa nezaposlenosti, nakon ulaska u EU, bilježi nagli pad sa 8,08 na 6,60, u posmatranom periodu od 1999. do 2008. godine uvoz je povećan za 262% a izvoz za 301%. Ipak je tržište pokazalo veću nestabilnost cijena jer je u periodu 1999. – 2003. prosječna stopa inflacije iznosila 2,3%, a nakon učlanjenja u periodu 2004. – 2008. iznosila je 3,1%. Stopa javnog duga 1999. godine je iznosila 15,8% BDP i rastao je sve do 2004. god, kada je ova država postala članica EU, da bi nakon toga počela stagnacija i blagi pad stope javnog duga, da bi 2008. godine iznosio 28,7%. Javni dug prije sticanja članstva u EU iznosio je 22,6%, a nakon 2004. godine 28,4% BDP. Tokovi unutrašnjih investicija u periodu 1999 – 2003. godine povećani su za 17,4 milijardi eura, a nakon dobijanja članstva, u periodu 2004. – 2008. za 39,4 milijarde eura. Tok čeških investicija u inostranstvo 1999. – 2003. je povećan za 1,1 milijardi eura, dok je u periodu 2004. – 2008. narastao za 6,3 milijardi.

ukidanje PDV na uvoz, procjenjuje se da proizvodi gubitak u budžetu zemalja pristupnica između 0,2 do 0,5% BD.

Literatura

- [1] Avery, G., Faber, A., Schmdit A., (2009), Enlanrging the European, Effects on the new member states and the EU. Brusserls: Trans European Policy StudiesAssociaton, Brussels
- [2] Baldwin, R., Wyplosz C., (2010), Ekonomija evropske integracije, Beograd – Datastatus
- [3] Čenić-Jotanović, G., (2006), Međunarodni ekonomski odnosi, Banja Luka
- [4] Dent, Christopher M, (1997), The European Economy, London
- [5] De Rouffignac, Peter D., (1998), Kako svoj slučaj prezentirati Europi, Beograd
- [6] Džonlagić, Dž., (2006), Evropska monetarna unija i Bosna i Hercegovina, Sarajevo
- [7] Hadžiahmetović, A., (2005), Ekonomija Europe, Sarajevo
- [8] Helmat, B., Špirić, N., (2006), Sistem socijalne zaštite: Historija iskustva i praksa; Wieden, Regensburg
- [9] Kasagić, R., (2006), Pravo Europske unije, Banja Luka
- [10] Plakaloović, N., (2004), Monetarna ekonomija: Teorija institucije i politike, Istočno Sarajevo
- [11] Redwood, J., (2001), Just Say No! 100 Arguments Againts the Euro, Politico's Publiching, London
- [12] Međak, V., Majstorović, D., (2004), Regionalna politika Europske unije, Kancelarija za pridruživanje Europskoj uniji Vlade Republike Srbije
- [13] Vinburg, V., (2005), Paradoks tržišne ekonomije, Štutgard
- [14] Petritch, W., (2001), Bosna i poslije Dejtona, Ima li mir šansu? Klagenfurt/Celovec, Wien, Ljubljana, Tuzla, Sarajevo